

Wstęp

W tym roku mija 30 lat od proklamowania niepodległości Białorusi. 25 sierpnia 1991 roku ogłoszono powstanie Republiki Białorusi. Pojawienie się na mapie politycznej świata niezależnego państwa białoruskiego stało się możliwe dzięki rozpadowi Związku Sowieckiego. Białorusinom udało się wybić na niepodległość w sposób bezkrwawy, ponieważ ówczesny system sowiecki był już całkowicie niezdolny do dalszego funkcjonowania. Ta okoliczność przyczyniła się do pojawienia się w latach dziewięćdziesiątych w kraju i za granicą opinii, że wolność Białorusinom niemalże „spadła prosto z nieba”. Pogląd ten jednakże nie znajduje potwierdzenia w faktach. Uważna analiza dramatycznej XX-wiecznej historii Białorusi dowodzi, że idea utworzenia niezależnego państwa narodziła się ponad siedemdziesiąt lat przed proklamowaniem Republiki Białorusi. 25 marca 1918 roku ogłoszono powołanie Białoruskiej Republiki Ludowej. Mimo że państwo to istniało krótko, to jednak odcisnęło trwałe ślad na kartach historii Białorusi, torując drogę kolejnym inicjatywom zmierzającym do utworzenia niezależnego państwa białoruskiego. Białoruskie starania niepodległościowe zakończyły się sukcesem po niemal wieku, kiedy wraz z rozpadem ZSRS Białorusini uzyskali kolejną szansę uzyskania niezależnej państwowości. Zarówno proklamowanie BRL, jak i Republiki Białorusi były pokłosiem złożonego procesu kształtowania tożsamości białoruskiej.

W związku z tym warto przyjrzeć się bliżej zagadnieniom związanym z tworzeniem się tożsamości narodowej i kulturowej Białorusinów, a głównym celem niniejszej publikacji jest ukazanie wewnętrznych i zewnętrznych czynników wpływających na jej rozwój. W książce znalazły się zagadnienia związane z różnymi przejawami tego skomplikowanego i wielowymiarowego fenomenu oraz rolę czynników wpływających na kształtowanie takich cech narodowych Białorusinów, jak język, religia, zwyczaje czy pamięć historyczna. Jej autorzy

omawiają również najważniejsze dylematy i wyzwania, które zaważyły na wyborze cywilizacyjnym narodu białoruskiego.

Autorzy publikowanych w niniejszym tomie artykułów wypełniają pewną lukę zarówno w badaniach nad Białorusią, jak i w świadomości społecznej. Pomimo bliskiego sąsiedztwa wiedza naszego społeczeństwa o Białorusinach i Białorusi nadal jest raczej znikoma, powierzchowna i fragmentaryczna. Zeszłoroczny demokratyczny zryw społeczeństwa, który przez wiele miesięcy przykuwał światową opinię publiczną (wraz z towarzyszącymi mu odniesieniami historycznymi i kulturowymi), spowodował, że zainteresowanie bogatą historią i kulturą naszego wschodniego sąsiada znacznie wzrosło. Nadal jednak niewiele wiemy o białoruskich tradycjach i aspiracjach niepodległościowych. Zbliżająca się 30. rocznica ogłoszenia przez Białoruś niepodległości jest zatem doskonałą okazją do podjęcia głębszej refleksji na temat meandrów trudnego procesu budowania białoruskiej wspólnoty narodowej od momentu narodzin suwerennego państwa u progu XX wieku do chwili obecnej.

Tom ma charakter interdyscyplinarny, a jego autorami są przedstawiciele różnych dyscyplin: historii, kulturoznawstwa, religioznawstwa i językoznawstwa. Tę różnorodność uważamy za jeden z głównych walorów tej publikacji. Naszym zdaniem za sprawą interdyscyplinarności jest możliwe najbardziej wnikliwe i dogłębne przyjrzenie się meandrom białoruskiej tożsamości narodowej, jej sukcesom i klęskom.

W pierwszej części publikacji znalazły się materiały o charakterze historycznym, dotyczące uwarunkowań politycznych i społeczno-kulturowych powstania i rozwoju białoruskiej idei narodowej. Otwiera je tekst Antoniego Mironowicza, który porusza bardzo interesujący, a zarazem szerzej nieznan problem wpływu poszczególnych wyznań religijnych na kształtowanie się białoruskiej tożsamości narodowej w XIX wieku. Autor poddał analizie wpływ prawosławia, protestantyzmu i katolicyzmu obydwu obrządków na kształtowanie odrębności narodowej Białorusinów. Następny tekst, przygotowany przez Viachaslaua Shveda, konkretyzuje zagadnienie białoruskiej idei narodowej i poświęcony jest roli w jej ustalaniu Franciszka Bohuszewicza, jednego z prekursorów białoruskiego odrodzenia narodowego na przełomie XIX i XX wieku. Z innej perspektywy kształtowanie się białoruskiej idei narodowej poruszył Viktor Korbut. Swoją analizę skierował on na rolę języka białoruskiego jako czynnika kształtowania idei białoruskiej na łamach pierwszych periodyków białoruskich „Nasza Dola” i „Nasza Niwa”, ukazujących się na początku XX wieku. Aliaksandr Huzhalouski z kolei przedstawił mało znany epizod z dziejów Białorusi, którym jest kształtowanie panteonu białoruskich bohaterów narodowych w okresie odwilży Nikity Chruszczowa. Część pierwszą monografii zamyka tekst Jerzego Grzybowskiego,

w którym autor przeanalizował uwarunkowania społeczno-polityczne i kulturowe działalności szkolnictwa białoruskiego w Łatgalii podczas okupacji niemieckiej (1941–1944). Badacz ukazał warunki, w których funkcjonowało to szkolnictwo oraz stosunek okupantów niemieckich do poczynań łotewskich Białorusinów.

W drugiej części publikacji autorzy podejmują problematykę tożsamości kulturowej Białorusinów w kraju i za granicą. Natallia Hardzijenka scharakteryzowała wpływ działalności Białoruskiego Instytutu Nauki i Sztuki w Nowym Jorku na zachowanie i ugruntowanie tożsamości narodowej emigrantów białoruskich w Stanach Zjednoczonych po zakończeniu II wojny światowej. Podobny temat omówił również Siarhei Shabeltsau, który przybliżył problem kultury białoruskiej jako czynnika zachowania tożsamości narodowej Białorusinów w Argentynie. Trzy kolejne teksty dotyczą współczesnej problematyki tożsamościowej. Tekst Radosława Kalety poświęcony został językowi białoruskiemu. Autor przedstawił stan obecny tego języka i wyzwania, które na niego czekają w dającej się przewidzieć przyszłości. Tekst Joanny Getki traktuje o muzyce jako narzędziu budowania białoruskiej tożsamości oporu, która się narodziła na fali walki społeczeństwa białoruskiego z autorytarnym reżimem. Tom kończy tekst Marianny Julii Koźmińskiej, która przeanalizowała elementy białoruskiej kultury muzycznej jako źródła wiedzy historycznej.

Wszystkie teksty ukazują różne aspekty białoruskiej tożsamości kulturowej. Część zamieszczonych tu analiz to początek badań naukowych nad problematyką tożsamości białoruskiej w różnych jej przejawach, inne rozważania naukowe stanowią podsumowanie wieloletnich badań. Autorzy szukali odpowiedzi na zasadnicze pytanie: czym jest tożsamość białoruska, w czym ona się przejawia i przed jakimi wyzwaniami stoi obecnie?

Czujemy się również zaszczytni, że przedmowy do niniejszej publikacji przygotowali: pani przewodnicząca Rady Białoruskiej Republiki Ludowej Iwonka Surwiła, pan dyrektor Białoruskiego Instytutu Nauki i Sztuki w Kanadzie Piotra Murzionak i wybitny znawca historii Białorusi pan profesor Zachar Szybieka.

Redaktorzy